

SPRAWOZDANIA NAUKOWE

SPRAWOZDANIE Z VII DOBRZYCKIEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ, MUZEUM ZIEMIAŃSTWA W DOBRZYCY ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY, 8–9 WRZEŚNIA 2022 R.

SUMMARY

The report on the 7th Scientific Conference of Dobrzyca, Museum of the Landed Gentry in Dobrzyca – Palace and Park Complex, September 8–9, 2022

The 7th Scientific Conference of Dobrzyca organized by the Museum of the Landed Gentry in Dobrzyca on September 8–9, 2022 covered two groups of issues. The first one, titled “Landowners and landed gentry in social memory”, was devoted to issues related to education and popularization of knowledge about the landed gentry, with particular emphasis on museums and social organizations. The second part of the conference, entitled “The day began with coffee with cream... about table culture in landowners’ manors and palaces” concerned the broadly understood issues of the landowner’s table and cuisine in various areas of the former Polish-Lithuanian Commonwealth in the 19th and early 20th century.

KEYWORDS: Polish landed gentry, landowners, education, history of everyday life, culinary, table culture, scientific conference, scientific report, Dobrzyca

STRESZCZENIE

VII Dobrzycka Konferencja Naukowa zorganizowana przez Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy w dniach 8–9 września 2022 r. obejmowała dwie grupy zagadnień. Pierwsza z nich, pod tytułem „Ziemianie i ziemiaństwo w pamięci społecznej”, poświęcona była zagadnieniom związanym z edukacją i popularyzacją wiedzy na temat warstwy ziemiańskiej, ze szczególnym uwzględnieniem muzeów i organizacji społecznych. Druga część konferencji, zatytułowana „Dzień rozpoczynano od kawy ze śmietanką... czyli o kulturze stołu w ziemiańskich dworach i pałacach”, dotyczyła szeroko pojętej problematyki ziemiańskiego stołu i kulinariów na różnych obszarach dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XIX i na początku XX w.

SŁOWA KLUCZOWE: ziemiaństwo polskie, właściciele ziemscy, edukacja, historia życia codziennego, kulinaria, kultura stołu, konferencja naukowa, sprawozdanie naukowe, Dobrzyca

W dniach 8–9 września 2022 r. w Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Zespole Pałacowo-Parkowym odbyła się siódma edycja organizowanej tu, począwszy od 2015 r., Dobrzyckiej Konferencji Naukowej. Podobnie jak w latach poprzednich, jej obrady stwarzać miały zarówno przestrzeń do dyskusji nad wybranymi zagadnieniami z dziejów warstwy ziemiańskiej, jak i stanowić miejsce spotkań oraz wymiany poglądów i doświadczeń między środowiskami badaczy z różnych ośrodków akademickich, muzealników oraz przedstawicieli środowiska ziemiańskiego z całego kraju.

Zgodny z doświadczeniami z wcześniejszych edycji był również podział obrad na dwa nieco odmiennie pomyślane bloki tematyczne. Pierwszy z nich, odbywający się 8 września, zatytułowany „Ziemiaństwo i ziemiaństwo w pamięci społecznej”, miał charakter dyskusyjny i poświęcony był zagadnieniom związanym z edukacją o ziemiaństwie i popularyzacją wiedzy o znaczeniu i spuściźnie dziejowej tej warstwy społecznej.

Podstawę do dalszej dyskusji stanowił blok czterech referatów: prof. dr. hab. Kazimierza Karolczaka (Kraków): *Rodzina ziemiańska w pamięci regionu. Zarzeczce, przypadek szczególny*; prof. dr. hab. Inki Słodkowskiej-Kamińskiej (Instytut Studiów Politycznych PAN): *Aktualność ziemiańskiego etosu – 80 lat po reformie rolnej*, która ponadto omówiła w ciekawy sposób rezultaty badań zawarte w ostatnio wydanej pracy dr Anny Wylęgały *Był dwór, nie ma dworu. Reforma rolna w Polsce*¹; Moniki Bordzoł (Muzeum Zamoyskich w Kozłówce): *Obraz ziemiaństwa z perspektywy ucznia szkoły średniej. Analiza podstaw programowych z przedmiotów humanistycznych* oraz prof. dr. hab. Mariana Wolskiego (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie): *Współczesne instytucje skupiające potomków ziemian*.

Obrady konferencji odbywały się następnie w formie panelu dyskusyjnego, w którym głos zabrali: prof. dr. hab. Jarosław Kita (Uniwersytet Łódzki), prof. dr. hab. Tadeusz Epsztein (Instytut Historii PAN), dyrektor Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie Robert Kołakowski, Michał Antonowicz reprezentujący Kujawsko-Pomorskie Centrum Dziedzictwa oraz prof. dr. hab. Inka Słodkowska-Kamińska (ISP PAN). W dalszej kolejności, po wystąpieniu dokumentalisty polskich dworów ziemiańskich i wiceprezesa Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego dr. Macieja Rydla, przedstawiającego różnorodną działalność PTZ w zakresie rozpowszechniania tradycji ziemiańskich, nastąpiła jeszcze dłuższa dyskusja ogólna, w której głos zabrali m.in. prezes Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego dr. Marcin Schirmer, prof. dr. hab. Roman Jurkowski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), dr. Ewelina Kostrzewska (Uniwersytet Łódzki), kanclerz Stowarzyszenia Potomków Sejmu Wielkiego

¹ A. Wylęgała, *Był dwór, nie ma dworu. Reforma rolna w Polsce*, Warszawa 2022.

Michał Kwilecki, Andrzej Novák-Zempliński reprezentujący Stowarzyszenie „Domus Polonorum” oraz dr Krzysztof Kocel i Ewa Mroczkowska ze stowarzyszenia „Kłódawskie dwory”.

W toku dyskusji panelowej i ogólnej wymieniano obserwacje oraz doświadczenia związane z obecnym stanem świadomości społecznej na temat warstwy ziemiańskiej i wpływającymi na to czynnikami (w tym programami szkolnymi), zastanawiano się nad sposobami zmiany ukształtowanych przez lata negatywnych stereotypów o ziemiaństwie, a także omawiano przykłady udanych działań popularyzacyjnych, zrealizowanych przez muzea, gospodarzy obiektów zabytkowych, organizacje społeczne i stowarzyszenia. Dyskutowana była również idea opracowania swoistego „katalogu dobrych praktyk” dotyczących kształtowania społecznego przekazu na temat warstwy ziemiańskiej – być może warto ją rozwinąć podczas następnych edycji dobrzyckiej konferencji. Ważniejsze głosy w dyskusji, częściowo w wersji poszerzonej i rozbudowanej przez autorów, oraz wspomniane na początku referaty wprowadzające opublikowane zostały w wydawnictwie pokonferencyjnym, które ukazało się z końcem ubiegłego roku pod redakcją prowadzącego ten dzień konferencji dyrektora Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Wiesława Kaczmarka².

Pierwszy dzień obrad zakończyło wystąpienie dr Dobromiły Rzyckiej-Laube (Muzeum Tradycji Szlacheckiej w Waplewie Wielkim oddział Muzeum Narodowego w Gdańsku), która zaprezentowała swoją niedawno wydaną publikację, poświęconą zbiorom artystycznym polskich ziemian na Pomorzu Nadwiślańskim³.

Druga część konferencji, odbywająca się w piątek 9 września, pod tytułem „Dzień rozpoczynano od kawy ze śmietanką..., czyli o kulturze stołu w ziemiańskich dworach i pałacach” związana była natomiast z tematyką aktualnej wystawy czasowej, eksponowanej w salach dobrzyckiego pałacu, która w 2022 r. poświęcona

² *Ziemiaństwo i ziemiaństwo w pamięci społecznej*, red. W. Kaczmarek, Dobrzyca 2022. Poza wyżej wzmiankowanymi referatami wprowadzającymi zawiera on również teksty: J. Kity (*Postrzeżenie ziemiaństwa w polskim dyskursie naukowym*), M. Rydla (*Edukacja o ziemiaństwie w wydaniu Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego*), A. Głowacz i P. Jaskanisa (*Spotkanie pałacu z folwarkiem. Wątki agrarne w programach edukacyjnych Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie – potencjał do wykorzystania od misji do edukacji*), I. Długoń (*„Pani na Pełkiniach”. Jadwiga z Dzieduszyckich księżna Czartoryska*), M. Kwileckiego (*Pomiędzy świętą tradycją a współczesnością*), R. Kołakowskiego (*Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie*), M. Antonowicza i M. Rubnikowicza (*Nawrzańskie tradycje opowiedziane... Działania edukacyjne Kujawsko-Pomorskiego Centrum Dziedzictwa w Toruniu*), M. Schirmera (*Ziemiaństwo i ziemiaństwo w pamięci społecznej – głos w dyskusji*), K. Kocela (*Głos z regionu Kłódawy*), E. Mroczkowskiej (*Z doświadczeń nauczyciela – głos w dyskusji*), R. Jurkowskiego (*Głos w dyskusji odnoszący się do panelu pt. Ziemiaństwo polskie w edukacji współczesnej*) oraz W. Kaczmarka (*Dążąc ku misji. Działalność Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy*).

³ D. Rzycka-Laube, *Zbiory artystyczne polskich ziemian na Pomorzu Nadwiślańskim od końca XVIII wieku po czasy dzisiejsze*, Gdańsk 2022.

została problematyce szeroko pojętego ziemiańskiego stołu i kuchni. Obrady rozpoczęły dwa referaty o charakterze wprowadzającym – świat kuchni staropolskiej (*Dziedzictwo kuchni staropolskiej. Smak, hierarchia i tożsamość w XVIII wieku*) ukazał znawca tej problematyki prof. dr hab. Jarosław Dumanowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), natomiast wybitny badacz dziejów warstwy ziemiańskiej prof. dr hab. Witold Molik (Poznań) zwrócił uwagę na najważniejsze źródła przydatne do studiów nad ziemiańskim stołem oraz wiążące się z tym tematem problemy badawcze (*Ziemiański stół w XIX i na początku XX wieku. Stan i perspektywy badań*).

Wśród autorów kolejnych wystąpień, zarówno przekrojowych, jak i poświęconych ciekawym relacjom lub interesującym przypadkom jednostkowym, znaleźć można było – podobnie jak na poprzednich edycjach dobrzyckiej konferencji – zasłużonych badaczy dziejów ziemiaństwa ze świata akademickiego i muzealniczego. Swoje referaty wygłosili tego dnia kolejno: prof. dr hab. Tadeusz Epsztein (Instytut Historii PAN): *Zainteresowania kulinarne ziemiaństwa polskiego na Ukrainie w II połowie XIX wieku*, prof. dr hab. Jarosław Kita (Uniwersytet Łódzki): *Ziemiańska piwniczka, czyli jakie trunki podawano na stołach w pałacach i dworach*, prof. dr hab. Roman Jurkowski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie): *O starce kresowej i spirytusie w czasach wojny i pokoju – luźnych opowieści kilka*, prof. dr hab. Wiesław Caban (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach): *Stół polskiego ziemianina zesłanego na Syberię w XIX wieku*, prof. dr hab. Kazimierz Karolczak (Kraków): *Table d'haute. Ciekawość kulinarna podróżującego arystokraty (druga połowa XIX wieku)*, prof. dr hab. Ihor Lylo (Lwowski Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki): *Stół pałaców i wielkich domów Galicji pod koniec XIX i początku XX wieku. Na podstawie badań materiałów ze zbiorów rodziny Andrzeja i Eleonory Lubomirskich*, dr Tomasz Adam Pruszek (Muzeum Warszawy): *O etykietce stołu ziemiańskiego w 1. połowie XX wieku*, dr Ewelina Kostrzewska (Uniwersytet Łódzki): *Jedzenie na starcie. Ziemianki w wiejskim gospodarstwie i kuchni u progu XX wieku*, Aldona Cholewianka-Kruszyńska (Muzeum-Zamek w Łańcucie): *Stoły myśliwskie. Kultura posiłków podczas polowań w polskich majątkach ziemskich w XIX i XX wieku (do II wojny)* oraz Klementyna Ochniak-Dudek (Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka): *Serwis plat-de-ménage – spektakularny element zastawy środka stołu w XVIII wieku*.

Wszystkie one dały przyczynek do interesującej dyskusji z wieloma wartościowymi propozycjami dalszego rozszerzenia listy pytań badawczych podejmowanych w badaniach nad tym aspektem ziemiańskiego stylu życia oraz interesującym głosem wspomnieniowym jednego z nestorów polskiego środowiska ziemiańskiego, Andrzeja Heydla z Wielkopolskiego Oddziału PTZ. W roku bieżącym materiały z powyższej części konferencji ukazały się w serii „Studia i Materiały

Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy⁴, wpisując się w szereg wydanych już dobrzyckich tomów pokonferencyjnych, poświęconych kolejno dawnym właścicielom Dobrzycy i związanym z nią bohaterom czasów napoleońskich, twórczości artystycznej i podróżom ziemian oraz losom świata ziemiańskiego w latach wojen i konfliktów zbrojnych⁵.

Organizatorów konferencji bardzo cieszy również sformułowane po opisywanej tu konferencji stanowisko Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego, które uznało, że „jawi się ona jako najważniejsze tego typu wydarzenie w Polsce”⁶. Liczymy, że również kolejne jej edycje pozostaną przestrzenią kontaktów i dyskusji między różnymi środowiskami: akademickim, muzealniczym, społecznikowskim oraz ziemiańskim.

Stanisław Borowiak

Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy Zespół Pałacowo-Parkowy
Museum of the Landed Gentry in Dobrzyca – Palace and Park Complex

NOTKA O AUTORZE (ABOUT THE AUTHOR)

Dr Stanisław Borowiak – adiunkt, kierownik działu historycznego Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy, laureat nagrody w kategorii literatura naukowa w Konkursie o Nagrodę PTPN za najlepszą publikację o Wielkopolsce w roku 2020 za monografię pt. *Dwór a wieś folwarczna w Poznańskim w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*. Autor monografii: *Sprawa ordynacji rydzynskiej na tle walki o ziemię w Poznańskim na przełomie XIX i XX wieku* (2008), *Generał Kazimierz Turno i Dobrzyca jego czasów* (wraz z Kazimierzem Balcerem, 2018), a także szeregu artykułów, kurator i autor katalogów szeregu wystaw czasowych poświęconych różnym aspektom dziejów ziemiaństwa i redaktor kilku poświęconych tej problematyce wydawnictw pokonferencyjnych.

Zainteresowania naukowe: historia społeczna XIX i pocz. XX w., ze szczególnym uwzględnieniem dziejów warstwy ziemiańskiej oraz historią regionalną południowej Wielkopolski.

e-mail: s.borowiak@dobrzyca-muzeum.pl

⁴ *Dzień rozpoczynano od kawy ze śmietanką... O kulturze stołu w ziemiańskich dworach i pałacach w XIX i XX wieku*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2023.

⁵ *Dawni właściciele Dobrzycy na tle swoich czasów*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2017; *Dobrzyccy bohaterowie czasów napoleońskich*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2018; *Kolekcjonerzy i artyści z dworów i pałaców*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2019; *Dla przyjemności i z konieczności. Na szlakach ziemiańskich podróży w XIX i XX w.*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2021; *Dwór wobec wojny*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2021.

⁶ Profil Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego na portalu Facebook, wpis z 9 września 2022 r., <https://www.facebook.com/PTZPolska/posts/> (dostęp: 1.02.2023).